

Література

1. Харарі Ю. Н. Homo Deus. За лаштунками майбутнього / пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ : Букшєф, 2021. 512 с.
2. Harrari Y. N. Yuval Noah Harari argues that what's at stake in Ukraine is the direction of human history. The Economist, 2022. URL: <https://www.economist.com/by-invitation/2022/02/09/yuval-noah-harari-argues-that-whats-at-stake-in-ukraine-is-the-direction-of-human-history>
3. Pluckrose H., Lindsay J. Cynical Theories. Durham, North Carolina : Pitchstone Publishing, 2020. 280 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-14>

ВІЙНА ЯК ІНДИКАТОР МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ЛЮДИНИ

Гречкосій Р. М.

докторант кафедри філософії

*Навчально-науковий інститут філософії та соціальної політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Життя людини в умовах війни є екзистенційним процесом, який повсякчас змушує її перетрансформувати саму себе. Перебуваючи в об'єктиві ризику, постійного стресу, тривоги etc., людина вимушена постійно проводити ревізію свого духовного, а відповідно і матеріального світу. Але, не лише це проходить стадії перевірки та вдосконалення. Насамперед, війна стала тим індикатором, який висвітлив всі грані людських якостей: на поверхню здіймаються всі ті якості, які можна згідно ситуації визнати як перевагами, так і недоліками; як чесною, так і вадою. І тут, йдеться не про осуд, адже як говорить П. Строссон [3], схвалення чи осуд є недоречними, коли мова йде про прояв людини. Доповнюючи це думкою Дж. Меббота [2]: прояв тих чи інших якостей є справою індивідуальною та добровільною. Йдеться про те, що людина може повною мірою виражати себе, особливо, коли вона знаходиться в умовах небезпеки. І, якщо з-поміж якостей людини, відсутніми є такі як: громадянська зрілість, принциповість, високий рівень власної особистої відповідальності та ін., то їх навіть не можна вимагати. Справа в тому, що саме в такому стані викриваються всі її грані: людина стає надто прозорою. А це уразливе парадоксальність людської природи: дивує, захоплює, обурює або й взагалі приголомшує.

Війна виявилася потужним індикатором якостей людини, не лише тому що наразі людина вже не живе так ніби вона пише чернетку, а в запасі ще буде мати можливість перенести все на чистовик, але ще й за рахунок того, що війна, то кризова ситуація. Будь-яка криза є ситуацією максимальної нестабільності, що супроводжується особистим життєвим дефіцитом смислів та можливих прогнозів на подальше існування. Відтак, потрапляючи в пастку такої кризи, людина відчайдушно намагається максимально жити тут-і-тепер. А відтак, свідомо чи несвідомо максимально виражає всю свою сутнісну специфіку. Той зовнішній вплив, який спровокувала війна, позбавив людину від звичних моделей адаптації до зовнішнього світу. Людина вже більше не має змоги закривати свої життєві потреби звичним для неї шляхом, оскільки старі схеми не діють. «Той ефект, який справила на людину війна є непередбачуваним щодо місця, упорядкованого техніками, властивими тим чи іншим системам. І тому наразі ми бачимо людину, яка окреслює «невизначені траєкторії», що, мабуть, є дещо безглуздими, оскільки не когерентні по відношенню до сконструйованого, написаного, заздалегідь створеного простору, через який вони рухаються» [1, с. 30]. І звісно, це лише посилює та загострює стрімкість її вираження повноти себе.

Війна стала випробуванням будь-яких цінностей людини: від загальнолюдських до усталених суспільством. «...людина знаходиться перед необхідністю нового освоєння, а відповідно і ревізорського перегляду усталеного запасу цінностей, яким вона керувалася та який уява зробила певним орієнтиром. Наразі, ми проживаємо такий час, коли всі ті уявні цінності (яким надавалося значення та статус істинності) розсипаються як замок з піску, який змиває хвилею. Наприклад, уявна цінність речей, які якорем тримають навколо вдовоної визначеності та належності до місця, цінність соціального статусу, роботи, часу тощо. Ці та інші цінності стають водночасі такими далекими, коли людині все що і залишається, то хіба ота інша її частина у вигляді *res cogitans*. Це єдине чого в людини не відібрати: не можливо ампутувати чи видерти з корінням як з простору зруйнованого будинку» [1, с. 29]. Однак, бачити доводиться далеко відмінні речі. Вплив війни на формування нової системи координат життя, виявився аксіомою, яка констатується без зайвого доведення. Відтак, все те, що було для людини занадто значимим та вагомим до війни, втратило свою актуальність і на перший план вийшли, якщо не дрібні буденні речі, то близькі їм. Відтак, людяність, згуртованість, безкорисність, розуміння, які здавалося б є банальними та само собою зрозумілими категоріями суспільного буття, надто разуче вриваються в свідомість, особливо коли їх виражають ті, хто безпосередньо

пережив трагедію. З іншого боку, байдужість, відстороненість, зануреність у своє власне буттєве, спроби нажитися, які повсякчас проявляються стають відвертим прототипом людського в людині.

Повертаючись до вихідної точки нашого розмірковування, варто згадати, що прояв будь-який ціннісних якостей є справою лише самої людини. Не можна з неї вимагати, бути відповідною, хоча б в межах ситуації. Але, пам'ятаймо, що «невиправність», навіть в умовах трагедії є ознакою несвідомого існування та особистим позбавленням, хоча б претензії та те, аби бути визнаним як Людина. «...кожен з нас наразі є Фрідріхом Ніцше, що бачить себе в дзеркалі, Ханною Арендт, що від нього відвертається та говорить про небанальність зла, індивідуальністю, яка знаючи що неуявне зумовлює і затверджує можливість уявного на мапі семантичних планів виводить контури нової ціннісної системи координат, яка виходить саме з неї. Всі ж, хто дотепер залишається осторонь, поза ситуацією, кого не пробрав «ефект сьогодення», всі ті «привілейовані в'язні» є такими собі умовно «втопленими». «Втопленим нічого сказати, вони не мають наказу чи пам'ятки для передачі. У них немає, ні «історії», ні «особи», ні, строго кажучи, «думки» [1, с. 31].

Література

1. Мозгова Н. Г., Гончаренко К. С. Уявна, втрачена та набута цінність як ефект сьогодення. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід. Тернопіль, Вектор ; ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 26–31.
2. Mabbott J. D. Freewill and Punishment. Contemporary British Philosophy. London : Allen and Unwin, 2010. P. 287–509.
3. Strawson P. F. Freedom and Resentment and Other Essays. London and New York : Routledge, 2008. P. 1–28.